MARTIN C. PUTNA

Obrazy z kulturních dějin Střední Evropy

Vyšehrad

Recenzovali:
Prof. PhDr. Jiří Trávníček, M. A.
Mgr. et Mgr. Jan M. Heller, Ph.D.

© Martin C. Putna, 2018

ISBN 978-80-7429-977-3

OBSAH

Úvod: Střední Evropa aktuální, nenostalgická 9

Obraz I. Čechy: Karel VI. Schwarzenberg a svatá koruna, Božena Němcová a svatá Babička 19

Obraz II. Morava: František Sušil a katolická romantika, Bedřich Fučík a katolická antimoderna 39

Obraz III. Slezsko: Lichnovští a protizámecká literatura, Angelus Silesius a písně exulantů 59

Obraz IV. Horní Rakousy: Svatý Florian a rakouské hraničářství, Adalbert Stifter a křesťanské osvícenství 75

Obraz V. Dolní Rakousy: Otto Weininger a vídeňská vzpoura proti biedermeieru 87

Obraz VI. Štýrsko – Korutany – Solnohradsko: K. H. Waggerl a vzpoura proti vzpouře 103

Obraz VII. Tyroly a Vorarlbersko: Claudio Monteverdi a operní antika 115

Obraz VIII. Kraňsko: France Prešeren a jazyk nad zeměmi, Jože Plečnik a slovanská antika 127

Obraz IX. Přímoří: R. M. Rilke a krásná vlastní smrt,
James Joyce a svatá špinavá hmota 145

Obraz X. Uhry: Svatý Štěpán a země nad jazyky,
Péter Esterházy a katolická postmoderna 167

Obraz XI. Horní Uhry: Jiří Třanovský a evangelický barok,
Jan Kollár a evangelická cesta
k modernímu národu 193

Obraz XII. Sedmihradsko: Ferenc Dávid a unitářská reformace,
Ion Budai-Deleanu a uniatské osvícenství 217

Obraz XIII. Chorvatsko: Zrínští, souboj s islámem
a zámecká literatura 243

Obraz XIV. Dalmácie: Svatý Jeroným, hlaholice
a středoevropské slovanství 259

Obraz XV. Halič: Bruno Schulz a literární magie, Stanislavští
a řeckokatolická postmoderna 271

Obraz XVI. Bukovina: K. E. Franzos a židovská moderna,
Paul Celan a vina, Gregor von Rezzori a pokání 289

Obraz XVII. Bosna: Ivo Andrić, osmanské středoevropanství
a slovanský islám 305

Závěr: Střední Evropa, most západní modernity 321

Poznámky 331
Ediční poznámka 357
Summary 359
Rejstřík jmenný 362
Rejstřík místní 370

OBRAZ II.

Morava: František Sušil a katolická romantika, Bedřich Fučík a katolická antimoderna

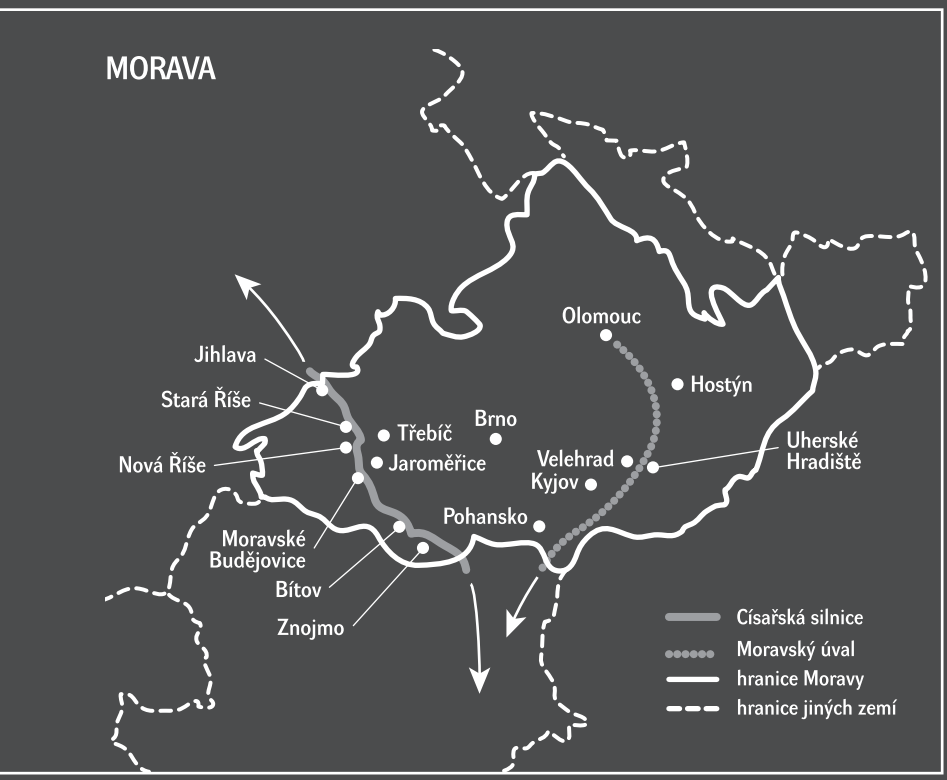
MORAVA
Jihlava
Stará Říše
Nová Říše
Třebíč
Jaroměřice
Brno
Olomouc
Hostýn
Velehrad
Kyjov
Uherské Hradiště
Pohansko
Moravské Budějovice
Bítov
Znojmo
Císařská silnice
Moravský úval
hranice Moravy
hranice jiných zemí

„Dyby byla Morava, jako je Vídeň,
dala bych ti huběnky na celý týden.
Dyby byla Morava, jako jsou Čechy,
dala bych ti huběnky ze štyry měchy.
Dyby byla Morava, jako je Slezsko,
dala bych ti huběnky, až by to plesklo.
Dyby byla Morava, jako jsou Uhry,
dala bych ti huběnky na všecky uhly.
Ale že je Morava maličká,
ošidila děvečka synečka.“[1]

Lidová píseň, jako v tolika případech, vystihuje hravou a cudně erotickou metaforou cosi velmi podstatného. V tomto případě pozici Moravy ve Střední Evropě – i její sebevnímání. Morava je meziprostorem mezi čtyřmi zeměmi většími a silnějšími: Rakousko (pojmenované synekdochicky „Vídeň“), Čechy, Slezsko (rozumí se původní velké Slezsko, Obraz III) a Uhry. Morava je „to mezi“. Morava je „malučká“. A že je malučká, nic nemůže a za nic nemůže. To ti okolo, ti silnější. Morava je malučká, ergo: ošidila děvečka synečka.

Malá Morava

K sebereflektujícímu moravanství zdá se i na vážné rovině patřit motiv zeměpisné a historické „malosti“, „ne-dostatečné-velikosti“. Tento motiv pak může budit buď hledání vnějších viníků této malosti – nebo hledání velikosti jiné, alternativní, nejpřirozeněji tedy velikosti duchovní: náboženské v užším smyslu, a/nebo umělecké. A opět, nejpřirozenějším výrazem této velikosti duchovní je zformulování velkého mýtu: mýtu o dávné Velké Moravě. Mýtu o Moravě velké zeměpisnou rozlohou a politickým vlivem, Moravě zaujímající velké části pozdějších velkých sousedů – Čech, Uher i „Vídně“. Mýtu o Moravě velké svými zakladatelskými světci, propojujícími svým dílem a vyzařováním končiny ještě daleko rozlehlejší. Mýtu o Moravě cyrilometodějské. Mýtu o Moravě, jejímž skutečným centrem není Brno ani Olomouc, tato sídla přemyslovských údělných knížat a/nebo moravských markrabat, nýbrž Velehrad, toto sídlo dávných velkomoravských králů a arcibiskupů, především toho prvního – Metoděje. A tedy i mýtu o dávném velkomoravském Velehradu, vůči němuž je skutečný Velehrad u Uherského Hradiště opět jen Velehradem „malým“.

Neboť, když byl na počátku 13. století v dotyčné obci Velehrad založen cisterciácký klášter, nebylo to v souvislosti s tradicí Velké Moravy. Když se ve 14. století na Moravě začíná vzpomínka na svatého Cyrila a Metoděje ozývat, je klášter daleko víc objektem moravských zemsko-patriotických snah než jejich iniciátorem. Teprve v 17. století, době barokního slavismu (Obraz XIV), se i sami velehradští mniši pery svých klášterních historiků připojují k cyrilometodějské tradici – ale i tehdy vznikají hlavní díla, touto tradicí inspirovaná, jinde na Moravě, nebo i v Čechách: Barokní historikové z Čech nemají žádný problém oslavovat moravský mýtus, neboť duchovní sláva Moravy je jim přirozenou součástí duchovní slávy české. Proto píše Balbín *Divu Turzanensis*, „Božskou z Tuřan“, tedy z poutního místa, které podle legendy založili Cyril s Metodějem. Proto píše Tomáš Pešina z Čechorodu (1629–1680) *Prodromus Moravographiae, to jest Předchůdce Moravopisu* (1663).

Teprve ve druhé půli 19. století je však dovršena mytizace Velehradu – a to dílem Františka Sušila (1804–1868) a jeho družiny.[2] Hodnocení významu Sušilovy osoby i díla se ostře lomí na zemské hranici. Pro Čechy je Sušil ne více než sběratelem půvabných lidových písní, a i to většinou

jen prostřednictvím jejich vzkříšení Jaroslavem Hutkou a dalšími zpěváky jiných-než-tradičně-folklórních žánrů.[3] Pro Moravu je Sušil ne méně než otcem zakladatelem, vzorem kněze-vlastence a lidovychovatele, „kulturním hrdinou", mytizátorem – a brzy mytizovancem.

Přitom se u Sušila nenachází žádný kanonický text cyrilometodějsko-velehradského mýtu či jeho výkladu. Velehradský příběh dává vědět o své mytičnosti tím, že není nikde zapsán a tím hotov, nýbrž je znovu a znovu kázán, přednášen a zpíván. Že všechny texty, které lze posbírat, už jsou vlastně komentáři k němu. Sušil není tvůrcem Velehradu proto, že by sepsal cyrilometodějskou poému či drama či historicko-teologické pojednání. Není jím ani pro několik básní na velehradské téma. Je jím proto, že celoživotním působením moravské vlastence pro tuto ideu nadchl.

Děj mýtu je vlastně stručný: Kníže Rastislav povolal na Velkou Moravu dva bratry ze Soluně, aby učili moravský lid křesťanství ve slovanském jazyce. Cyril a Metoděj obhájili své počínání i před papežem v Římě, Cyril v Římě již zůstal, kdežto Metoděj se pak po mnohých protivenstvích vrátil do své nové vlasti, kde zemřel jakožto moravský arcibiskup se sídlem na Velehradě, milován vším lidem, pohřben na neznámém místě. Co historicky souviselo a následovalo – mocenské sváry Mojmírovců, vyhnání Metodějových žáků, znovunastolení latinské bohoslužby a pád samotné Velké Moravy – se sice nezamlčuje, ale není již součástí mýtu.

Výklad mýtu je následovný: Moravský národ měl svůj vlastní stát, starší než stát Čechů, natož než stát Rakušanů. Duchovní základnou tohoto státu bylo křesťanství, přinesené sem dvojicí svatých. Toto křesťanství se vyznačovalo obráceností k lidu, mírností a vlídností svého šíření, důrazem na vzdělání a slovanskojazyčností. Ač tak otevřeně slovanské, hlásilo se k jurisdikci římského papeže a dosáhlo jeho schválení. Slovanství a katolicismus se v něm slučují v dokonalou jednotu. Chce-li tedy dnes Morava povstat z ponížení, musí se obrátit k tomuto zakládacímu příběhu a čerpat z něj sílu i poučení, musí být Moravou cyrilometodějskou, tedy slovanskou, katolickou, vzdělanou, mírnou a vlídnou, lidovou. Všechny tyto hodnoty ztělesňuje Velehrad a Sušilova výzva „teď k Velehradu, národe, / směr obraťsvojich kroků"[4] znamená – obraťte se ke všem těmto hodnotám, vybudujte na nich ideální harmonickou národní obec, vzkřiste zlatý věk Moravy. Znamením vám pak příchodu onoho blaženého času a Boží milosti bude, že objevíte hrob svatého Metoděje.

Velehradský mýtus je průzračnou ukázkou katolického romantismu, jeho nejoriginálnějším projevem v českém jazykovém areálu. Že se skutečně jedná o mýtus, dosvědčují tři okolnosti.

První: O pozdější tisícileté dějiny Moravy projevují hlasatelé cyrilometodějství pramalý zájem. Mezi mytickou Velkou Moravou a současností byla jen „malá Morava", přívěsek dějin českého a pak habsburského státu, jistě plná zajímavých osobností a událostí, jimž se věnuje Časopis Matice moravské i další periodika, ale už bez mýto-, kulturo- a národotvorných gigantů, hodných tak intenzivního celonárodního kultu. Dokonce ani Jan Sarkander, blahořečený z iniciativy olomouckého arcibiskupství roku 1859, moravské národní vědomí a kulturu výrazněji neovlivnil. Z hlediska cyrilometodějského nejsou dějiny podstatné. Těch tisíc let jako by nebylo. Mýtus hraničí přímo se současností.

Druhá: Pro velehradský kult by měla být podle vší logiky zcela klíčová otázka umístění skutečného historického sídla velkomoravských panovníků. Právě v tomto ohledu však panuje naprostá nejistota. Dobrovský pochyboval, že lze původní polohu vůbec spolehlivě zjistit. Pro různé historiky bylo velkomoravským Velehradem Uherské Hradiště, Staré Město u Uherského Hradiště, Olomouc nebo dokonce Mosaburk v Pannonii.[5] A tak řeší cyrilometodějci otázku šalamounsky: Sice neustále pokračují archeologické výzkumy v naději objevit i důkaz historický – ale zároveň se obezřetně prohlašuje, že ať už to dopadne s určením místa původního Velehradu jakkoliv, „přece dlužno zdůrazniti, že duchovní význam dnešního Velehradu tkví popředně a podstatně nikoliv v místním, nýbrž v myšlenkovém vztahu k středisku apoštolské posloupnosti našich věrozvěstů".[6]

Třetí: Nic jiného než mýtus se nemůže tak relativně rychle a snadno stát majetkem lidu, obecně srozumitelným poukazem ke společnému porozumění světu. Po Národní jednotě svatého Cyrila a Metoděje a Dědictví cyrilometodějském následovaly desítky dalších institucí, kladoucích si do názvu toto stále populárnější heslo všude po Moravě a posléze i mimo ni, jako pražská Cyrilometodějská knihtiskárna a nakladatelství či náboženská bratrstva téhož názvu u Slovinců, Lužických Srbů a pařížských ruských katolíků. Nejbizarnějším případem užití tohoto přízviska zřejmě už provždy zůstane Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Litoměřicích, oddaný nástroj komunistického potírání katolické církve, z níž spíše „škole navzdory" vyšla i řada dobrých kněží.[7]

Jak řečeno, Sušil se stal z mytizátora mytizovancem. Notu k mytizaci udává již Sušilův životopis z pera jeho nejoddanějšího žáka Matěje Procházky, otištěný poprvé v kalendáři *Moravan* roku 1869: „Zalíbí-li se Bohu, národ odevšad sevřený a hluboce snížený opět pozvednouti (…) vzbudí mu veliké muže, obdivuhodné obětavosti a železné vytrvalosti. I rozžehne v jejich duchu jako nějakou jiskru ideu vznešenou a pro národ spásnou (…) Takovým otcem byl českomoravskému lidu veliký František Sušil.“[8] Když Matěj Procházka podrobně líčí soubor Sušilových ctností, od proslulé cudnosti a střídmosti v jídle po štědrost, a když líčí jeho zbožnou smrt a slavný pohřeb, nemůže být žánrových pochyb: Jedná se o hagiografii. Třebaže k pokusu Sušila kanonizovat nikdy nedošlo, zaujal funkci novodobého moravského národního světce.

Skrze kult Františka Sušila dosáhla Morava kýženého propojení mýtu se současností: Co znamenali svatí Cyril a Metoděj pro Velkou Moravu, znamená Sušil pro novou Moravu. Víra a vzdělání, katolicismus a slovanství, „Církev a vlast“. Co znamenal příchod věrozvěstů na Velehrad, znamená obnova Velehradu a celomoravská slavnost, konaná zde roku 1863 při tisíciletém výročí příchodu Cyrila a Metoděje (a znovu roku 1885 při tisíciletém výročí Metodějovy smrti). „Tisíc let“ přitom není jen numerickým vyjádřením časové vzdálenosti obou událostí. „Tisíc“ znamená plnost, naplnění, uzavření kruhu, návrat zlatého věku. „Cyrilometodějství“, „velehradství“ a „sušilovství“ se stávají synonymy.

V četných životopisných textech, které píší moravští katoličtí kněží-literáti o Sušilovi a pak i o jeho pokračovatelích, se zhusta užívá označení či snad přímo titulu „horlitel“. Termín je to příležitavý. Tito muži totiž v básních, kázáních, článcích i výpravných prózách, ať již promlouvají o čemkoli, v jádru vždy „horlí“ – s nadšením a ohněm opěvají ani ne tolik ideu, jako jakýsi stav, jakýsi životní pocit. Slova, která jej mají evokovat a která tvoří povinnou výbavu každého textu zde vzniklého, nesou v sobě víc než co jiného emocionální náboj: slavný, posvátný, Cyril a Metoděj, lid, národ, Morava, víra, písmo, tisíc, Kristus, slovanský, Sušil… Moravská „sušilovská“ literatura chce povzbuzovat k blaženému přebývání v obnoveném mýtu, k neustávající slavnosti.

Po celé dvacáté století si Velehrad udrží svou mýtotvornou sílu. K čirému slavení se však přidávají další prvky. Ze zájmu o Velkou Moravu vznikne i nemálo seriózní vědy, zvláště na poli staroslovanské filologie a archeologie. Zvláště filologické dílo Josefa Vajse (Obraz XIV) a Josefa

Vašici či byzantologické dílo Františka Dvorníka si dobylo ohlas mezinárodní, až i světový. Nadšení pro Cyrila a Metoděje se napojí na církevněpolitický program unionismu, tedy snahy získat pravoslavné východní Slovany k poslušnosti římské církvi. Program sice totálně zkrachuje ve své původní intenci, zato však uspěje v obráceném směru: získá v římské církvi pozornost pro kulturu pravoslavných východních Slovanů. A pokud Vajsova, Vašicova či Dvorníkova věda se již z hlediska žánru mohla těžko stát předmětem studia širokých moravských vrstev – pak „filopravoslaví", v podobě prostředkované zejména líbivě popularizujícími knihami Tomáše Špidlíka, se skutečně stalo předmětem masové obliby.

Velehrad sám znovu výrazněji ožil v osmdesátých letech 20. století. Přesně po stu letech od hvězdné hodiny sušilovského hnutí, od oslav roku 1885, se zde při jedenáctistém výročí Metodějovy smrti odehraje jedno z prvních masových vystoupení proti komunistické moci. O pět let později zde poprvé na moravské půdě promluví římský papež.

Východní Morava zpěvu

V této dlouhodobé a mnohostranné přitažlivosti Velehradu přitom hraje roli i jeho zasazení v krajině. Současný Velehrad totiž přece neleží jen tak kdekoli na Moravě. Leží v úvalu jménodárné a kulturodárné řeky Moravy. Moravská země nemá přirozených hranic jako země česká. Jedinou její přirozenou hranicí je oblouk Karpat, oddělující ji od Uher. Na všechny jiné strany může se Morava šířit, nebo být krácena, jak velí dějiny, nikoliv příroda. Moravská země nemá přirozených hranic – zato však má přirozenou páteř, danou oním říčním úvalem. Úvalem, jenž podél toku Moravy směřuje na jihovýchod – k Dunaji, na Balkán, do Cařihradu. Tam, odkud Cyril s Metodějem přišli.

Při této severojižní páteři, v tomto úvalu na východním konci země, leží všechna klíčová místa oné mytizované Velké Moravy, nakolik ji byla archeologie schopna odhalit: od Pohanska u Břeclavi a Mikulčic ke Starému Městu u Uherského Hradiště a ještě dál na sever, až ku Klášternímu Hradisku u Olomouce. Při ní (budiž, na kopci nad ní) ostatně leží i druhé z mytických míst Moravy – Hostýn, mariánská svatyně spojená s legendou o zázračném odražení tatarského vpádu. Budiž připomenuto, že legendu dotvořili a aktualizovali v 19. století rovněž autoři z Čech – totiž autoři *Rukopisu královédvorského*, v němž je oslavován Jaroslav ze Šternberka coby křesťanský bojovník, zachránce vlasti.[9]

A co je ještě důležitějšího po „velehradství“: Při téže severojižní páteři (budiž, někdy na kopcích nad ní) leží tři hlavní „kmenové“ oblasti Moravy – Slovácko, Valašsko a Haná. Všechny tři, ale bezpochyby přece jen nejvíc Slovácko, k němuž patří i Velehrad, dosud do nemalé míry uchovávají onu „neustávající slavnost“, onen neuvěřitelně živý, radostný a barvitý folklór. Ten folklór, který již v 19. století očaroval i „vysokou“ kulturu, jak svědčí onen tradovaný výkřik „Toto je Hellas!“ z úst Augusta Rodina, jehož sem z Prahy dovezla malířka Zdenka Braunerová.[10] Ten folklór, který ovšem může být vnímán také prismatem kýčovitě sentimentálním, jak se ukazuje již v krojovaných buclaticích Joži Uprky. Toho kýče, který právě v této přeslazené verzi uměly šikovně zneužít totalitní ideologie. Tak, jak to trapně prokázal Uprkův syn, aktivní český fašista Jan Uprka, a jím vedený kolaborantský spolek, zvoucí se Národopisnou Moravou. Tak jak to v komunistických kulisách nemilosrdně předvedl Milan Kundera v *Žertu* (1967).

Podél severojižní moravské říční páteře tedy Morava zpívá a tančí – někdy kolem reálných či pomyslných státuí (či chceme-li: model) Cyrila a Metoděje, někdy „jen tak“. Tato Morava má zpěv. Téměř však nemá slova, to jest – nemá svou vlastní původní literaturu, nemá své vlastní myšlení. Sušilem sebrané lidové písně představují fascinující poezii – ale Sušilem a jeho mýtem inspirovaná původní „velehradská literatura“ je nicotná. Co zbylo z Jana Nepomuka Soukopa, Vladimíra Šťastného a dalších „pěvců Velehradu“? Pár rýmovaček pro unylé kostelní písně à la *Ejhle oltář Hospodinův září*.

Dokonce i autoři zajímaví a originální, zrození při moravské páteři, jako by ztráceli všechen talent, jakmile se pokusili opěvat tuto svou užší, bezpochyby upřímně milovanou rodnou krajinu. Platí to pro Ivana Jelínka (1909–2002), rodáka z Kyjova a autora sofistikovaných anticko-křesťanských hymnů, který se po návratu z exilu rozplynul ve folkloristickém kýči. Platí to i pro dalšího rodáka z Kyjova, ale německého jazyka, totiž pro Hugona Sonnenscheina-Sonku (1898–1953), který se také nad svými „Slováky“ dojímá poněkud barvotiskově.[11] Snad jediný básník, jenž ze Slovácka vzešel a ve verších se na Slovácko neustále vracel, dokázal nepropadnout tomuto riziku: Jan Skácel (1922–1989), rodák ze Vnorov. Ten, který ovšem mezitím prošel ohněm moderního civilismu i hořké osobní skepse.[12] Ten, který si díky tomuto zakalení uchoval od „moravského zpěvu“ odstup – byť i u něj to často byl odstup jen jediného krůčku, který by už našlápl směrem ke kýči. A hle, jakmile byly Skácelovy verše

zhudebněny – a to Hradišťanem zkušeného folkloristy Jiřího Pavlici, tedy nanejvýš kvalitně, láskyplně a citlivě –, tento záchranný odstup zmizel, tento fatální krůček byl vykročen…

Západní Morava slov

Moravská země však má ještě druhou osu – zeměpisnou i duchovní a literární. Osu, která taktéž vede zhruba od severu k jihu, ale na druhém, nejzápadnějším konci Moravy. Osu, podél níž se nejuchá žádný folklór a nezní žádný zpěv. Osu, na které zato znějí slova. Osu, na kterou osud během dvacátého století navěsil osudy docela jiných kulturních hrdinů moravské identity. Osu, která nevede podél řeky, nýbrž podle silnice.

Tato osudová moravská silniční osa vede zhruba tudy, kudy již ve středověku vedla Haberská stezka, spojující Prahu se Znojmem, tedy Přemyslovce s jejich údělným knížectvím ve Znojmě. Po přičlenění českých zemí k zemím domu habsburského se stala trasou, spojující Prahu s Vídní. A že touto stezkou putoval roku 1723 císař Karel VI. k české královské korunovaci (Obraz I) – a že ji shledal hanebně zanedbanou, rozhodl se ji radikálně modernizovat. Takto vznikla v letech 1739–1749 „císařská silnice“ v trase Znojmo – Moravské Budějovice – Želetava – Stonařov – Jihlava, pokračující pak už na území českého království na Německý Brod, Čáslav a Kolín až do Prahy. Vlastně toutéž historickou silnicí jezdí se dodnes z Prahy na Znojmo či ještě dál na Vídeň a samozřejmě zpět.[13]

Císařská silnice měla dlouho význam jen praktický, mocenský. Až na úsvitu 20. století se stalo, že se v městečkách a vesnicích na ní a kolem ní začali usazovat literární tvůrci, velkou většinou katolíci. Někteří se tu i narodili, některé sem přivála náhoda – nebo vliv jiných, již usazených. Císařská silnice sloužila jim prvotně jako „vnitřní“ komunikace mezi sebou navzájem. Císařská silnice umožnila zřetězit jednotlivé útulky umělců neustálým putováním od přítele k příteli, od štace k štaci v pozoruhodný archipelag, v „západomoravskou Thébais“ – podle Thébaidy egyptské, oné pravlasti mnišských komunit. „Západomoravská Thébais“ se tak stala pravlastí české katolické literatury.

Putovat po císařské silnici je jako listovat dějinami této literatury. Poutník projde Jihlavou, až do druhé světové války německojazyčnou, a tedy jakoby irelevantní – až na to, že tu studoval reálku Bohuslav Reynek (1892–1971), než se vrátil do své poustevny, tedy do Petrkova,

ležícího ostatně při české části císařské silnice u Německého Brodu. Vlastní moravské dějiny české katolické literatury však začínají za Jihlavou, v obci Hladov, kde začínal své působení Josef Florian (1873–1941), než se přesunul o vesnici dál, do rodné Staré Říše. Nakladatelským, překladatelským a komentátorským dílem, vzniklým v Hladově a ve Staré Říši, Florian vtiskl rodící se české katolické literatuře jak ultramontánní papežské a mariánské nadšení, tak apokalyptické odmítání sekulárního a liberálního světa i zesvětštělé církve, tak i smysl pro velmi drsný humor. Stará Říše byla poustevnou – a současně komunitním domem, příkladem onoho utopického „lamezónu" (dle termínu, který Václav Svoboda Plumlovský odvodil z francouzského „la maison" = dům), jenž přitahuje génie, nadšence a blázny.[14]

Za odbočkou do Staré Říše směrem vpravo následuje odbočka směrem vlevo. Ta míří do Třebíče, metropole západní Moravy a místa kulturního zpracovávání impulsů vzešlých z okolních vsí – mimo jiné místa působení Miloše Dvořáka (1901–1971), oddaného apoštola díla Březinova a Demlova. Přinejmenším jeden z Třebíčanů, vzešlý z této školy, proměnil získané impulsy ve velmi originální tvorbu – totiž Ladislav Novák (1925–1999), celoživotní výtvarně-literární experimentátor, mezinárodně úspěšný v kontextu neoavantgardy šedesátých let, a přitom stále poustevník v třebíčském, kdysi židovském Zámostí.

Další odbočka vede opět vpravo a míří do Nové Říše, kde všech pět sbírek svého básnického díla v letech 1895–1901 napsal Otokar Březina (1868–1929). Ten se sice za katolíka sám nepokládal, nebo se přinejmenším nehlásil k tehdejšímu katolickému milieu, ale zato se katoličtí literáti hlásili k němu jakožto k arciklasikovi české duchovní poezie. Dál vede císařská silnice skrze Želetavu, kde se narodil a je pohřben Antonín Bartušek (1921–1974), profesí památkář, básník už poválečné, „pozahradníčkovské" generace, autor apokalyptické skladby *Atomový věk* (1956), odvážně zaslané za nejtužšího stalinismu k vydání do exilu.

Ze Želetavy lze jet vlevo do Čáslavic, rodiště Bedřicha Fučíka (1900–1984). Toho, který západomoravskou literaturu prosazoval na velké scéně v Praze, mimo jiné v roli šéfredaktora „mainstreamového" nakladatelství Melantrich – a skutečně prosadil jak jednotlivé nejvýraznější tvůrce, najmě Jakuba Demla a Jana Zahradníčka, tak povědomí o celém duchu a kontextu západomoravské literatury. Ostatně, z Čáslavic lze pokračovat na Mastník, kde se Jan Zahradníček (1905–1960) narodil. V jeho lyrice, zprvu existenciálně tragické a osamocenecké, se dovršilo

„pokřtění“ březinovské všeobjímající extáze – aby se znovu, pod vlivem osudů básníka i celé země, přelomilo do tragiky.

Příští odbočka vlevo vede do Lesonic, Babic a Šebkovic – míst, kde kaplanoval nebo u přátel žil a díla svého prvního vrcholného období psal Jakub Deml (1878–1961), básník duchovně zrozený ze spojení ducha Staré Říše s poetikou Otokara Březiny. Březinovo finální místo, Jaroměřice nad Rokytnou, ostatně leží dále za Lesonicemi. V jaroměřické éře ovšem už Březina nebyl ubohým osamělým učitelem, nýbrž žijícím klasikem a prononsovaným duchovním učitelem, za kterým se putuje od Prahy i od Vídně, aby pronesl nějaká hluboká moudra. I Deml sem jezdil za Březinou, a i Deml zapsal Březinova moudra. Knihou *Mé svědectví o Otokaru Březinovi* (1931) dovršil pokusy mnohých o „katolizaci“ Otokara Březiny – a ostře rozdělil čtenáře na ty, kdo v knize viděli Demlovu ideologickou manipulaci, a na ty, kteří konečně uzřeli zjevení takového Březiny, jakého vidět chtěli.[15]

Na téže křižovatce, ze které se odbočuje vlevo za Demlem a Březinou, ale lze jet také vpravo, do Martínkova. Jednak zde také krátce kaplanoval Jakub Deml, jednak a podstatněji se tu narodil Václav Kosmák (1843–1898) – jeden z mnoha lidovýchovných kněžských moralistů-realistů 19. století, jako jediný z nich však doceňovaný coby předchůdce velkých katolických autorů 20. století. Pak již následují Moravské Budějovice, místo působení Fučíkova skromného družiníka Rudolfa Černého (1905–1979), a posléze samotné Znojmo, místo působení Reynkova skromného následovníka a vydavatele Zdeňka Řezníčka (1904–1975). Za Znojmem, ba již ve Znojmě oblast českého jazyka na Moravě končila. Končila tedy i „západomoravská Thébais“.[16]

Má tato geografická a interpersonální souvislost také nějaký hlubší smysl? Má „západomoravská Thébais“ také svou literárně-geografickou hermeneutiku? Jako první se o ni pokusil Bedřich Fučík. Ba, západomoravská hermeneutika prochází celým jeho esejistickým i editorským dílem jako virtuální „císařská silnice“, od přednášky *Básníci západní Moravy* (1932) po pozdní text *Vítězslav Nezval a jeho rodný kraj* (1970). V prvním textu jmenuje Březinu, Demla, Zahradníčka, geograficky poněkud vzdálenějšího Petra Křičku a svého celoživotního přítele Vítězslava Nezvala, v jehož „prohloubení“ doufá (který se však vydal směrem téměř zcela opačným, byť k rodnému kraji si vztah uchoval). V posledním textu jmenuje i mladší, poválečné pokračovatele této tradice.[17]

Podle Fučíkovy hermeneutiky tento kraj – jeho vlastní kraj – v české kultuře mlčel až do doby, kdy se v něm zrodila právě tato literatura fyzické chudoby a duchovní žízně. Literaturu západní Moravy pohání „láska k zemi, láska zarputilá, nějak selsky tvrdá a nesentimentální, láska vášnivá, ale mlčelivá až k utrpení. Je to láska, s níž se drží borovice několika hrstí půdy stejně urputně jako o kousek dál trs jalovce nebo šípkový keř hájí své místo a svou lačnost žít. Drží se jen povrchu, protože je skála nepustí hloub, ale tím vášnivěji, tím úzkostlivěji. (…) Básníci milují svou půdu právě pro chudobu, utrpení a smutek svého kraje, který je naučil vidět *slávu* tohoto smutku a této chudoby.“[18] Demlovo „pojetí rodné země a kraje nemá nic společného s lokálním patriotismem anebo folkloristickými pestrými barvičkami. Ostatně západní Morava jich nemá.“[19]

Je zřetelné, proč Fučík distancuje své autory od folklorismu a etnografismu. Jde o distanci od rizika kýče, nasládlosti a triviálnosti, jaké často plodí entuziasmus východní Moravy. Zároveň to však etnograficky není zcela pravda: Folklór západní Moravy je sice téměř naprostým protikladem jásavého folklóru Moravy východní, zvláště té slovácké. Přece však je to folklór.[20] Západní Morava, to je přece z etnografického hlediska Horácko, tedy další z tradičních „kmenových“ regionů Moravy. Císařská silnice je i páteří Horácka, tak jako je moravský úval páteří Slovácka a Hané. A přinejmenším do díla Demlova vstupuje „horáckost“ velmi masivně, prostřednictvím četných pasáží v horáckém dialektu. Urputnost autorů „od císařské silnice“ je i urputností „horáckou“…

K Fučíkovu výkladu lze však přidat ještě i podstatnější doplnění či námitku. To, co činí západomoravský autorský okruh tak silným a přitažlivým – i pro mnohé, kteří nemají nic společného ani s regionem, ani s katolicismem –, je ještě cosi jiného. Oni totiž nejsou jen tak jednoduše milovníky svého kraje. Oni se do svého kraje vracejí po fyzické a/nebo intelektuální konfrontaci s „velkým světem“, s modernou náboženskou i uměleckou, ano i s avantgardou (viz koneckonců i Fučíkovo a Demlovo přátelství s Nezvalem – komunistou, poetistou a surrealistou). Oni sice zpravidla vyrostli v katolickém milieu, ale pak stejně prožili jakousi hlubinnou rekonverzi. Oni pod vlivem této konfrontace i této rekonverze provádějí demonstrativní „obrat k venkovu“, ke katolicitě hrdě nemoderní, k předmodernímu životnímu stylu a k dobrovolně-nedobrovolné samotě. Oni budují ve svých venkovských a maloměstských domcích „kontrakulturu“ – podle termínu amerického sociologa Theodora

Roszaka, zvěstujícího klíčový význam i malých kontrakulturních komunit pro proměnu celé společnosti.[21]

Teprve tento aspekt dává hlubší smysl i samotné císařské silnici. Je to přece silnice mezi Prahou a Vídní. Je to silnice, po které západomoravští autoři symbolicky utekli z „velkého světa", z center moderny a avantgardy. Přitom si však přinesli svou formativní zkušenost s sebou. Odvrátili se od světa, obrátili se ke katolicitě. Přitom však touží na „velký svět" svým dílem působit, „obrátit ho". Touží, aby jejich dílo došlo po císařské silnici zase do Prahy a do Vídně. A jejich dílo tam skutečně do jisté míry dochází a skutečně tam působí. Působí i díky intenzitě svého kontrakulturního gesta. Díky tomu, že tento západomoravský literární katolicismus – v protikladu ke katolicismu východomoravskému – prošel ohněm moderny. Ač se polemicky vymezuje proti katolické moderně coby teologicky příliš liberální, sám je vlastně „katolickou modernou" v hlubším slova smyslu, či chceme-li: „katolickou antimodernou", „katolickou avantgardou".

Iniciátoři této radikální katolické kontrakultury se postupně začínají měnit v postavy mytické, z literárních subjektů v literární objekty. I počáteční patos této kontrakultury se začíná měnit v konvenční rétorický obrat. I Fučíkovy formule o lásce k rodnému kraji se začínají měnit v klišé. Kraj začíná přitahovat literární poutníky, což je dobré – tak jak to vystihuje Jakub Deml v „reportáži" o své pouti do Babiččina údolí (Obraz I): „Odkud to je, že člověk v kraji Boženy Němcové nebo v kraji Otokara Březina je o polovičku lehčí? To je odtud, že aspoň polovičku Vašeho kříže na svá ramena vzal Básník, jemuž souzeno bylo, aby se oděl šarlatovým pláštěm opovržení a hanby."[22] Kraj však přitahuje také epigony a pěstitele fanatických kultů ikonizovaných postav[23] – což je asi nevyhnutelné, což však zatemňuje původní provokativnost života a díla oněch mužů stojících na počátku.

Západomoravská Thébais však přece jen přitáhla i muže a ženy, kteří dokázali vrátit zdejší kontrakultuře její radikalitu. I díky tomu, že si s sebou zase berou novou, odlišnou, (post)moderní a (neo)avantgardní zkušenost, i zase nové provokativní životní modely, i zase nové formy kloubení tradičního katolicismu s těmito antitradičními zkušenostmi a modely.

Jeden z takovýchto okruhů se vytváří kolem Ivana Martina Jirouse (1944–2011) alias Magora, krále uměleckého undergroundu sedmdesátých a osmdesátých let, drsného provokatéra a jemného duchovního

básníka, který katolickou konverzi dovršil jednak pobytem v nejtužších komunistických žalářích této éry, jednak sňatkem s Julianou Stritzkovou (nar. 1943), vnučkou Josefa Floriana. Magor žije s Julianou nějakou dobu přímo ve Staré Říši. Poté vytvoří nové centrum západomoravské kontrakultury ve Vydří u Dačic – trochu stranou od císařské silnice, ale stále v jejím silovém poli.

Když dohasnou Magorovy aktivity i jeho život, přesouvá se fenomén „Magorova Vydří", tedy (post)undergroundového festivalu, zase přímo k silnici. „Vydřím po Vydří" se stává Skalákův mlýn u Želetavy – skutečný mlýn na Želetavce, který další z veteránů undergroundu, Miroslav Skalický, přebuduje na novou poustevnu i komunitní centrum, nový „lamezón". Zde Skalický skýtá prostor všemožným kontrakulturním skupinám – mimo jiné i skupinám křesťanských anarchistů a feministek.[24] Životní styl undergroundu, něžná koprolálie Magorových básní či teologické názory návštěvníků Skalákova mlýna by patrně přivedly dávné západomoravské katolické kontrakulturníky k zuřivosti. Ale což oni sami nepřiváděli k zuřivosti své „mainstreamové" katolické současníky? Což oni sami necítili z vyvolávání této zuřivosti jistou slast? A kdo pokračuje v jejich odkazu přiměřeněji – ti, kdo navazují na jejich litery, nebo ti, kdo navazují na jejich ducha?

O něco dál na jih se pak poblíž silnice usadí ještě jeden tvůrce, který naváže na západomoravskou kulturu způsobem ještě jiným, ještě jinak provokativním a pro mnohé nepřijatelným: Jiří Kuběna (1936–2017). Básník, který k západomoravskému archipelagu připojil nový ostrov: hrad Bítov jižně od Moravských Budějovic. „Ostrovem" je Bítov téměř doslovně, neboť se po napuštění Vranovské přehrady ocitl na poloostrově. Bítov je vyvoleným, znovu a znovu ve vysokých tónech ód a sonetů vzývaným místem Kuběnovy poezie. „Vyvoleným" – a svobodně zvoleným. Neboť Kuběna se na Bítově nenarodil (to v Prostějově), nestrávil tu dětství (to v Praze) ani většinu činného života (to v Brně). Jeho pobyty na Bítově byly vždy vlastně jen letmé: Poprvé se tam dostal coby devatenáctiletý student-průvodce; poté tam jezdil na letní pobyty, možné jen díky spřáteleným kastelánům; poté, po odchodu svých příznivců z hradu, trávil letní týdny v zapůjčené chatě pod hradem. Teprve roku 1994 na hrad přesídlil trvale coby nový kastelán.

Pokud si Kuběna zvolil Bítov za svůj „adoptivní" kraj, nebylo to prvotně pro jeho genia loci, ani pro kulturní historii hradu samého a jeho okolí. To vše začal vnímat a básnicky přetvářet až druhotně. Kuběna

zvolil Bítov z jediného důvodu: Protože zde v oněch devatenácti letech prožil svou první šťastnou lásku, z níž učinil ústřední mýtus své tvorby. Bítov je hrad lásky, a to lásky k muži. Vše ostatní přichází do Kuběnovy poezie až poté.

To „ostatní" – to je dědictví císařské silnice, dědictví „starořížského" a „demlovského" katolického ultramontanismu, mariánství a antiliberalismu, i dědictví tradice „lamezónů", utopicky ohraničovaných od vnějšího profánního světa. Kuběna však není pouhým uchovavatelem dědictví. Připojuje k němu i své proprium. Za prvé tím, že místo navazování na Březinovu, Demlovu či Zahradníčkovu poetiku vytváří poetický systém vlastní, inspirovaný neoavantgardou autorova mládí – a pak se o to víc rétoricky vymezující vůči neoavantgardě. Za druhé tím, že k jejich dědictví připojuje i po duchovní stránce nový impuls. Zatímco oni byli povýtce básníky duchovnosti, u nichž byla smyslnost potlačena či všelijak sublimována (krotká je i erotika Zahradníčkova v knize *Pod bičem milostným*) – on je básníkem smyslnosti „nestydaté", rozmáchlé, robustní, vše-na-sebe-říkající; smyslnosti, která sama v sobě má jakýsi duchovní rozměr. A v tom je Kuběna dědicem oné „druhé stránky" západomoravského písemnictví – dědicem Nezvalovým. Cesta tak symbolicky potvrzuje to, co básník sám napsal v rané básni *Výuční list* (1961):

„Velkolepý styl posledních Nezvalových let
Květ: Březinův svět.
A Jakub Deml pyl."[25]

Za třetí, Kuběna ve svých básních i esejích[26] vtahuje do západomoravské literatury a krajové mytologie i to, co leží dál, na jih od Bítova a od Znojma: končiny, které tradičně patřily k německojazyčným oblastem Moravy a ve své kulturní orientaci plynule navazovaly na kulturu rakouskou. Českojazyčným tvůrcům v jejich chaloupkách, kaplánkách a sborovnách zůstávala tato kultura cizí. Kuběna však žije (symbolicky i pak doslovně) „výše" – na hradě. Bítov jakožto hrad je pak článkem ve fyzickém řetězci oněch hradů a zámků, které provázejí moravsko-rakouskou hranici zemskou i bývalou česko-německou hranici jazykovou – od Jemnice a Bítova přes Vranov ke Znojmu a dál k Mikulovu; a je článkem v duchovním řetězci oněch hradů a zámků, které napříč celým rakouským a středoevropským světem vytvářejí uprostřed moderní doby ostrůvky předmoderní kultury, ba speciální „zámecké kultury"

(Obraz XIII). Kuběnův kulturní passéismus, politický aristokratismus a monarchismus, láska ke starému Rakousku a všemu, co pominulo a co se zpětně jeví jako krásný sen, ale i jeho smysl pro bizarní a komické stránky oné „zámecké kultury" – to vše ho vyčleňuje z hlavního proudu české (nejen) katolické kultury, a naopak přičleňuje ke kruhům nostalgiků a (post)dekadentů – bez ohledu na jazyk, kterým píší.

O jazyk však přece jenom jde. Jde o Kuběnovu afinitu k němčině coby výsostnému jazyku této specifické „zámecké" a „rakouské" kultury – ale i coby jazyku celé německé literatury, k níž se ostatně básník hlásí čtvrtinou své krve. Tak jako Bítov leží při bývalé česko-německé jazykové hranici, leží i Kuběnova tvorba na hranici obou jazykových kultur. Vznešený, archaizující, antikizující, exaltovaný, ódický tón Kuběnovy poezie není srozumitelný bez vlivu romantických a symbolistních německojazyčných autorů jako Novalis, Hölderlin a Rilke.

Dva příznační německojazyční autoři se ostatně narodili i v německojazyčných vsích při císařské silnici. Oba se svým literárním dílem vztahují ke starému Rakousku a jeho aristokratické, „zámecké" kultuře jako k něčemu, na co už oba hledí „odjinud". Karl Postl (Obraz V) se narodil v Popicích u Znojma, vstoupil do tamního kláštera křížovníků s červenou hvězdou, křížovnickými cestami se dostal do Prahy – aby odtud uprchl a stal se americkým spisovatelem. Teprve z amerického odstupu zpracoval své dvojznačné satiricko-idylické vzpomínky *Rakousko, jaké je* (1828). Podobně ambivalentní je i klíčové dílo druhého zrozence těchto míst, rodáka ze vsi Šafov Ludwiga Windera (1889–1946) – román *Následník trůnu* (1938). Osud Františka Ferdinanda a atmosféra celého „pozdního" Rakouska jsou vylíčeny v klíči nevyhnutelného očekávání zániku – ale současně s láskou k tomu dobrému, co musí zaniknout spolu s nefungujícím systémem…

Konečně, jeden (kdysi ještě daleko význačnější) autor byl přímo součástí zámecké kultury tohoto kraje. Na Vranov nad Dyjí jezdíval v letech 1738 až 1755 s tamní zámeckou paní, svou mecenáškou a snad tajnou manželkou, hraběnkou Marií Annou Althannovou, Pietro Metastasio (Obraz VII). Z pohledu pozdějších věků „pouhý" libretista dvorských oper na antické náměty – z pohledu své doby nejslavnější básník Evropy. Ne že by se Metastasio nějak inspiroval přímo „bítovským krajem". V korespondenci chválí „moravské hory", tj. údolí Dyje, jen v rámci obvyklého dobového nadšení pro pastorální krajiny. Nicméně díky jeho přítomnosti se Vranov v půli osmnáctého století stal severní výspou

vídeňského kulturního světa – onoho blaženého a oslavného barokního klasicismu, povzneseného nad profánní svět a skrze děje oper, vsazovaných do antického prostředí, povznášeného co možná ještě dále a výše, do mytického bezčasí (Obraz VII).[27]

Toto je tedy dualita literárně-duchovní Moravy. Tvoří ji dvě osy: východní podél úvalu (a později podél železnice) – západní podél císařské silnice. Východní mířící do Cařihradu – západní mířící do Vídně. Východní katolicismu neproblematického, idylického, zpěvného – západní katolicismu prošlého ohněm moderny, konfliktního a kontroverzního. Dohromady tak vytvářejí kalich.

Brno mezi

Obě osy, obě stěny kalicha tak zcela míjejí místo, jež se časem vyvinulo v moravskou metropoli: Brno. Řečeno toutéž eucharistickou metaforou, Brno je hostií vprostřed tohoto kalichu. O literárně-geografickou hermeneutiku Brna se jako první pokusil Arne Novák (1880–1939), první profesor české literatury na tamní univerzitě. Esej *Duše Brna a jeho kultura slovesná* (1928) pojmenovává problém „nepoetičnosti" Brna: Nad městem ční Špilberk, sloužící donedávna jako císařské vězení, a Petrov, „odzbrojená pevnost církevní". Ani jeden vrch s Brnem dosud nesrostl. Dole pak vládne průmysl, hnus a puch, a absenci půvabu zvyšuje absence vody: Obě brněnské řeky byly odstaveny od města, zakryty a překryty těmi fabrickými čtvrtěmi.

Pokud přece byla jaká českojazyčná kultura Brna – pak v ní téměř zcela scházela poezie. V brněnském myšlení se svářely koncepty dvou moravských patriarchů, v Brně pohřbených: osvícenského racionalisty Dobrovského a katolického romantika Sušila: „Nelze si pomysliti nic cizejšího myšlenkovému světu osvícenského abbé, než byly cyrilometodějství, kult Velkomoravské říše a nadšení hostýnské, hlavní to články víry Jednoty katolické po jejím dokonaném vítězství nad Jednotou národní na Moravě. Buditelské cíle, které sledovali tito vlastenečtí ultramontáni v Brně a vůbec na Moravě, jsou nám dnes patrny, a dějepisec národního obrození i české politiky moravské jim sotva odepře uznání."[28]

Od dob Arne Nováka se samozřejmě brněnské poměry změnily. Jak tím, že z města zmizeli Židé i Němci, a že už tedy nebylo jiné kultury, než té českojazyčné; tak tím, že Brno našlo své velké lyriky, konkrétně Skácela a Mikuláška; i opěvatele oněch dvou symbolických vrchů nad

městem, konkrétně již jmenovaného Jana Zahradníčka v poémě *Znamení moci* (psáno 1951); ba i mytizátory oné labyrintovitosti, syrovosti a „antipoetičnosti", konkrétně Jiřího Kratochvila.[29]

Co však je nejpodstatnější z hlediska Brna sub specie Moravy, sub specie Střední Evropy: Brno našlo své porozumění, ba i opožděné nostalgické nadšení také pro své nečeskojazyčné kultury a pro své „neslovanské" souvislosti. Stalo se tak v osmdesátých letech 20. století, a to právě pod heslem Střední Evropy.

Samizdatový časopis s názvem Střední Evropa vznikl v Praze roku 1984. Roku 1988 pak v Brně vznikla filiální redakce téhož časopisu, která začala vydávat „druhou" Střední Evropu s podtitulem „brněnská verze". Část obsahu byla přejímána z „pražské verze", část byla původní. K původní části patřilo kromě literárních textů i cosi, na čem redaktorům Brněnské verze zjevně velmi záleželo – a co vzbudilo v samizdatových kruzích, ba i v „pražské verzi", šok: debata o moravanství, v níž zazněly teze o „moravském národě" a „moravském jazyce".

Oživení moravské identity bylo přitom logickým rozvinutím témat, která oživila sama „pražská" Střední Evropa: zemský patriotismus, překonání jazykového nacionalismu, kulturní „rakušanství", návrat k předmoderním tradicím zemí a krajů… Morava, země definovaná historicky, ale nikoliv státně a jazykově, byla přece ideálním příkladem entity, jež potřebuje pohled na Střední Evropu (a četbu revue Střední Evropa), aby si znovu uvědomila samu sebe. Ale míra radikality tohoto uvědomění překvapila.

Nejradikálnější z radikálů je Kuběna ve *Vyznání moravském*: „Tu jsem vždycky cítil hluboké ponížení, že musím do nějakých obskurních rubrik psát národnost: česká, když jsem Moravan, rodná řeč: čeština, když jí je – moravština (…) Jaký já jsem Čech? (…) mou vlastí je (…) dávno před nějakou Prahou existující Velká Morava, pro svou dobu obecně dnes všude po světě uznávaná velmoc, skutečně evropský, kulturní stát, duchovně orientovaný směrem k latinskému jihu a současně i východnímu, řeckému katolictví; a dále jsem řekl, že já nejsem žádný potomek ani vyznavač Husův a jeho hereze (hereze, kterou neomylně nestráví prostě žádný Moravan: Moravan srdcem a po duchu!), té hereze, která je (a zřejmě i nadále zůstává) základním kamenem (i rozlišovacím lakmusem) češství…"[30]

Jistě, Jiří Kuběna není historik, politik ani teolog, nýbrž básník, a to básník permanentně a programově exaltovaný. Ostatní nejdou takto

daleko. Cosi jako „Zeitgeist“, emocionálně silná vlna hlášení k moravské identitě, však vyzařuje z celé brněnské verze. Ke cti brněnské verze slouží, že v následujícím dvojčísle dala prostor pohoršeným a vyděšeným ohlasům. Ty konstatují, že jim nevadí samo uvažování o moravské identitě, ale jeho nepřeslechnutelný protičeský akcent. Sociolog Tomáš Jílek nejen analyzoval pseudovědecké argumenty moravských horlitelů (Češi jsou víc „nakaženi“ liberalismem, jelikož jsou položeni blíže k Západu), ale vyslovil i děsivé proroctví: „Mám za to, že budeme mít dost starostí při řešení vztahů mezi Čechy a Slováky, než abychom měli právo vytvářet další, tentokrát umělý problém – vztahu Čechů a Moravanů.“[31]

Proroctví se naplnilo poté, co záhy po sametové revoluci započalo působit politické hnutí „moravistů“, z nichž ti nejradikálnější skutečně uvažovali o státoprávním odtržení Moravy od Čech a pochodovali Prahou s cedulemi „Nejsme Češi“. Na zformování nějaké pevné moravské národní identity, natož na odtržení Moravy nedošlo. Neskrývaným zklamáním z nezdařeného pokusu o pozdní národní obrození dýše kniha historika a moravistického aktivisty Jiřího Pernese *Pod moravskou orlicí aneb Dějiny moravanství* (1996). Mimo jiné v ní autor spílá Františku Sušilovi za to, že kvůli jednotě českojazyčného obrození zabil moravské vlastenectví; a naopak obšírně a pochvalně cituje úvahy Kuběnovy.

Celá tato podivná epizoda z přelomu osmdesátých a devadesátých let ukazuje na ambivalenci novodobého středoevropanského hnutí. Toto hnutí volalo po překonávání národních a jazykových hranic, po obnově zemského vlastenectví a po lepším porozumění „předobrozenské“ historii. V Brně však paradoxně pomohlo vyvolat k životu i proud obskurního moravistického pseudonacionalismu…

„Duše Brna“ v týchž letech však znamená ještě i něco docela jiného. Znamená i fenomén „brněnské bohémy“ – volného sdružení literátů, výtvarníků a divadelníků, které neřeší ani „východomoravské“ otázky velkomoravského cyrilometodějského dědictví, ani „západomoravské“ otázky bojovně antimoderní katolicity, ani „středomoravské“ otázky moravského národního obrození. „Brněnská bohéma“ žije, baví se a pěstuje poetiku absurdního postmoderního humoru. Provokuje nejen svou bohémskostí – ale snad ještě více svým „neřešením“, svým užíváním toho, co je ironicky pojmenováno názvem filmu Vladimíra Morávka *Nuda v Brně* (2003).[32]

REJSTŘÍK JMENNÝ

Ábel, biblická postava 206, 304
Adam, biblická postava 123, 180, 206n
Adorno, Theodor 300n, 326
Aeneas, vergiliovská postava 248
Achilleus, homérská postava 247n, 308
Alexandr Makedonský 264n
Altenberg, Peter 96
Althannová, Marie Anna 55
Anakreón z Teu 209
Andrić, Ivo 311, 315–319
Andruchovyč, Jurij 281–282
Andruchovyč, Sofija 280–282
Angelus Silesius 68–73
Apuleius, Lucius 70
Ara, Angelo 149
Arbes, Jakub 256
Areios/Arius z Alexandrie 229
Aristofanés 97
Aristotelés 97
Arnold, Gottfried 68
Athanasios z Alexandrie 229n
Attila 225
Augusta, Jan 118
Augustinus, Aurelius 71n
Ausländerová, Rosa 294n
Baar, Jindřich Šimon 134
Babička, literární postava 29–36, 37, 63
Bahr, Hermann 262
Bach, Johann Sebastian 67, 189n
Bachl, Gottfried 112
Bachtin, Michail 125
Bakala, Zdeněk 64
Balabán, Jan 63
Balbín, Bohuslav 26, 36n, 42, 130, 204n
Balthasar, Hans Urs von 190
Bandera, Stepan 286n
Bánffy, Miklós 222
Barbey d'Aurevilly, Jules 255
Bartók, Béla 16, 172, 231
Bartušek, Antonín 49
Beckovský, Jan František 27
Beethoven, Ludwig van 63, 90n, 94, 95
Bel, Matej (Mátyás Bél) 204–206
Benn, Gottfried 295
Bergmann, Ingmar 159
Bernard z Clairvaux 70
Bernhard, Thomas 112n
Bezecný, Zdeněk 254
Bezruč, Petr 63n
Biandrata, Giorgio 230
Bianchini, Giorgio 263
Bibó, István 12

Bílek, František 138
Billinger, Richard 111
Binzer, Emilie von 255
Blok, Alexandr 158
Blumová, Klara 298, 301
Bodor, Ádám 283
Böhme, Jakob 69
Bolzano, Bernard 83
Bořivoj, kníže 37
Braunerová, Zdenka 47
Bridel, Friedrich 201n
Broch, Hermann 93, 94
Bruckner, Anton 78, 106
Brukenthal, Samuel von 224n
Bruno, Giordano 228n, 231
Březina, Otokar 49n, 52, 54
Buber, Martin 275, 282n, 297n, 301
Budai-Deleanu, Ion 16, 207, 236, 238n, 240n, 291, 298, 325
Budny, Symon 228
Bulgakov, Michail 187
Buquoy, Georg Franz 256

Caillois, Roger 99
Caldara, Antonio 120, 121n
Calzabigi, Ranieri di 121, 123
Canetti, Elias 93, 94
Cankar, Izidor 134
Cavalli, Francesco 125
Ceauşescu, Nicolae 223, 224
Celan, Paul 294–296, 297, 300, 302, 304
Cioran, Émile 236
Claudius, císař 119, 125
Coronini, Michele 161
Cyril, věrozvěst 42–47, 56, 58, 265, 266, 269

Čapek, Jan Blahoslav 65, 207
Čapek, Karel 16, 27, 28
Čech/praotec Čech, legendární postava 29
Čep, Jan 28
Černín, Humprecht 35n
Černínová, Zuzana 35n, 37
Černý, Rudolf 50
Černý, Václav 27, 28, 69
Čyževskyj, Dmytro 65

Däniken, Erich von 309
Danilo Haličský 273, 279
Dante Alighieri 122, 148, 190
Darvasi, László 283
Dávid, Ferenc 228, 230–232
Deml, Jakub 32, 33, 49–52, 54, 73, 110, 112, 262
Descartes, René 232
Diocletianus, císař 78
Dizdar, Mak 308–310
Dobrovský, Josef 44, 56
Doležal, Augustin 206–209, 211, 215
Donatello, Donato 309
Donner, Georg Raphael 170
Dracula viz Vlad Ţepeş
Durych, Jaroslav 25n
Dvorník, František 46
Dvořáček, Karel 63
Dvořák, Miloš 49
Dyk, Viktor 220

Ebner-Eschenbach, Marie von 256
Eliade, Mircea 236
Eminescu, Mihai 294
Enkidu, mytická postava 170
Enyedi, György 230n
Erben, Karel Jaromír 28
Esterházy, Emmerich 183
Esterházy, Karel 183
Esterházy, Mátyás 177, 181, 182, 184n
Esterházy, Mikuláš I. 178
Esterházy, Mikuláš II. 176
Esterházy, Móric 176n
Esterházy, Pavel I. 176, 178–180, 254
Esterházy, Péter 12, 16, 17, 174–191, 257, 281
Eugen Savojský 78n, 174, 222, 324
Eurydiké, mytická postava 123
Eva, biblická postava 206n

Farkas, Sándor 232
Ferdinand I. Habsburský 23
Ferdinand I. Rumunský 233
Ferdinand II. Tyrolský 118, 120, 179
Ferdinand II. Štýrský 120, 122
Finžgar, Fran Saleški 133, 134, 142

Florian, mučedník 78
Florian, Josef 16, 49, 53, 110, 327
Forman, Miloš 120
Franko, Ivan 280
Franco, Francisco 141
František Josef I. 90n, 91
Franzos, Karl Emil 296–301, 325
Freud, Sigmund 92, 94n, 157, 301
Frozín, Antonín 36
Fučík, Bedřich 49–52

Gallus, Jakob Handl 130
Gauss, Karl-Markus 14, 15
Gellner, Ernest 326
Georg, Stefan 295
Gerhardt, Paul 67, 68
Ghiberti, Lorenzo 308
Gilgameš, mytická postava 170
Ginzburg, Carlo 308
Gluck, Christoph Willibald 123
Gobineau, Arthur 136
Goethe, Johann Wolfgang 156, 159
Gonzaga, Anna Kateřina 120
Gonzaga, Eleonora 120
Greene, Graham 190
Greerová, Germaine 93, 94
Gregorčič, Simon 134, 143
Grgur Ninský 266
Grieser, Dietmar 32
Grillparzer, Franz 22
Grotius, Hugo 232
Grünwald, Béla 197, 210n, 252
Gruša, Jiří 12
Guardini, Romano 142
Gundulić, Ivan 249, 264

Haan, Ludevit 199
Haider, Jörg 132
Hájek z Libočan, Václav 27
Halas, František 33
Hamsun, Knut 109
Handke, Peter 113, 177
Hašek, Jaroslav 16, 162
Havel, Václav 27, 324
Havlíček Borovský, Karel 69, 77
Haydn, Joseph 123, 176
Hektór, homérská postava 247n
Heller, Jan 70
Herbert, Zbigniew 275
Herder, Johann Gottfried 83
Hertl, Franz 228
Herzl, Theodor 301
Hirschfeld, Magnus 99
Hitler, Adolf 100, 113, 173, 294, 328
Hlávka, Josef 292
Hlinka, Andrej 214
Hodrová, Daniela 283
Hodža, Milan 12
Hofer, Andreas 118n
Hofmannsthal, Hugo von 63, 105n, 256
Hölderlin, Friedrich 55
Homér 81, 237, 240, 247, 308
Horatius Flaccus, Quintus 209, 224
Horkheimer, Max 300n
Hrabal, Bohumil 182, 187, 191
Humboldt, Wilhelm von 256
Hurban, Jozef Miloslav 205
Hus, Jan 30, 57, 139n
Hutka, Jaroslav 43

Chesterton, Gilbert Keith 190
Chmel, Rudolf 213

Iásón, mytická postava 125
Ibrišimović, Nedžad 317
Innocenc III. 28
Ionesco, Eugène 236
Iuvencus, Gaius Vettius 206n

Jagellonská, Anna 23
Jagić, Vatroslav 268
Jakobei, Pavel 211
Jan, apoštol 70
Jan Lucemburský 118
Jan od Kříže 70
Janáček, Leoš 16, 269
Jancsó, Miklós 284
Jelineková, Elfriede 113
Jelínek, Ivan 47
Jeremiáš, prorok 202
Jeroným (Hieronymus ze Stridonu) 153, 265n, 267, 268, 269

Jidáš Iškariotský, biblická postava 202
Jílek, Tomáš 58
Jindřich V. Bourbonský 161
Jirásek, Alois 28, 29
Jirous, Ivan Martin (Magor) 52n
Jiří z Poděbrad 138, 172, 253
Jókai, Mór 16, 187, 222
Josef II. Habsburský 24, 28n, 89, 106, 295, 325
Josef Egyptský, biblická postava 202
Joyce, James 93, 94, 165n
Jungmann, Josef 276
Jurkovič, Dušan 213, 214

Kadlinský, Felix 70, 122
Kafka, Franz 276, 282
Kain, biblická postava 206, 304
Kájoni, János (Johannes Caioni) 233
Kalandra, Záviš 38
Kalista, Zdeněk 25, 26, 35
Kant, Immanuel 93, 98, 299
Karel IV. 22, 27, 29, 62, 121, 267
Karel VI. Habsburský 24, 48, 79, 223, 251
Karel X. Bourbonský 161
Karel XII., švédský král 205
Karel Veliký 12
Kazantzakis, Nikos 187, 190
Kertész, Imre 191
Kierkegaard, Sören 191
Kiš, Danilo 12
Klement XII. 204
Klimt, Gustav 97
Kobyljanská, Olha 294n
Kocbek, Edvard 141
Kocel, kníže 170
Kocjubynskyj, Mychajlo 284
Kodály, Zoltán 172
Kollár, Jan 132, 139, 172, 205, 208, 210–215, 234, 252n, 265, 268, 276
Komenský, Jan Ámos 33, 65, 66, 67, 199
Konrád, György 173, 324
Kopecký, Martin 67
Koperník, Mikuláš 231
Korošec, Anton 141
Korvín, Matyáš 121, 170, 172
Kosmas, kronikář 27, 38
Kosmák, Václav 50
Kosovel, Srečko 150
Kostěnko, Lina 286
Kosztolányi, Dezső 16
Kotěra, Jan 133, 136, 138, 139
Kralik, Richard von 256
Kralj, France 142
Kralj, Tone 142
Kratochvil, Jiří 57
Kraus, Karl 63, 93, 94, 96, 107, 301
Krman, Daniel 203, 205n, 214, 215
Krok, kníže 27, 38
Krúdy, Gyula 188
Kuba, Ludvík 263, 313
Kuběna, Jiří 53–55, 57, 58
Kukavica, Edin Urjan 310
Kundera, Milan 47
Kusturica, Emir 318n
Kuzmány, Karol 72

Lam, Jan 274
di Lampedusa, Giuseppe Tomasi 257
Lang, Alois 69, 73
Langer, Jiří 282, 297, 301
Láni, Jiří/Juraj 203
Lenin, Vladimir Iljič 94
Leonidas, král 246
Leopold I. Habsburský 122
Lessing, Gotthold Ephraim 299
Lessing, Theodor 100
Leška, Štěpán 208, 210
Lešková, Rebeka 210
Lev XIII. 135
Liberda, Jan 66, 67n, 71, 72
Lichnovská, Mechtilda 63n, 254, 255
Liszt, Ferenc 63, 172
Locke, John 232
Loos, Adolf 92, 94
Lorenz, Willy 22, 25
Lotrinský, František Štěpán 23, 89, 90
Ludmila, kněžna 27, 37n
Lueger, Karl 136–137
Lukáš, evangelista 191
Łysohorsky, Óndra 62

Macrobius, Ambrosius 96
Magdaléna, biblická postava 34, 70, 121
Magris, Claudio 14, 15, 17, 22, 78, 80, 92, 149, 152, 154, 165, 172
Mahnič, Anton 134n, 138, 141, 143, 268
Mácha, Karel Hynek 131
Maimon, Salomon 299
Malura, Jan 66
Márai, Sándor 182
Marie Terezie 23n, 89, 176, 183, 224
Markušić, Josip 141
Márquez, Gabriel García 283
Martin, z Tours 170
Martinovics, Ignác 196n
Marx, Karl 301
Marulić, Marko 249
Masaryk, Tomáš Garrigue 25n, 27, 67, 132, 138–141, 143, 213, 268
Masaryková, Alice 133, 140
Masaryková, Charlotta 232
Masník, Tobiáš 203n, 215
Matouš, Miroslav 70
Maxmilián Habsburský 153n, 255
Mažuranić, Ivan 249
Médeia, mytická postava 125
Mell, Max 111
Memmling, Hans 224
Mendelssohn, Moses 299
Meštrović, Ivan 266
Metastasio, Pietro 55n, 120n, 122
Metoděj, věrozvěst 42–47, 56, 58, 170, 265, 266
Metternich, Klemens Wenzel von 79, 82, 83, 84, 91n
Mickiewicz, Adam 69
Michel, Bernard 276
Michna z Otradovic, Adam 36
Mikulášek, Oldřich 56
Mikszáth, Kálmán 175, 196, 251n, 254
Miłosz, Czesław 12
Milton, John 207n
Mohr, Joseph 110
Mojžíš, biblická postava 68
Monteverdi, Claudio 16, 120, 122n, 124n
Morávek, Vladimír 58
Móricz, Zsigmond 187, 222
Moskalyk, Antonín 284
Mozart, Wolfgang Amadeus 105, 106n, 120n, 122, 123
Mucha, Alfons 253
Müllerová, Herta 224
Musil, Robert 93, 94, 280

Nádherná, Sidonie 63
Napoleon Bonaparte 105, 118
Naumann, Friedrich 12
Němcová, Božena 16, 28, 29–36, 52, 169
Nero, císař 124n
Nestroy, Johann Nepomuk 92
Neuser, Adam 228
Newton, Isaac 232
Nezval, Vítězslav 50, 51, 54
Nietzsche, Friedrich 96, 191
Novák, Arne 56
Novák, Ladislav 49
Novalis, Georg Friedrich Philipp 55
Nyírő, József 226n

Orbán, Balász 226
Orbini, Mavro 264n
Orfeus, mýtická postava 122n
Órigenés z Alexandrie 70
Ovidius Naso, Publius 203

Palacký, František 213
Palaiologos, Jakóbos 228
Paní kněžna, literární postava 34
Paradžanov, Sergej 284
Pařík, Karel 314n
Pascal, Blaise 190
Pasolini, Pier Paolo 149, 154, 284
Patočka, Jan 26
Pavel z Tarsu 71, 177
Pavić, Milorad 275
Pavlica, Jiří 48
Pavlíček, František 32, 284
Péguy, Charles 190
Pénelopé, homérská postava 166
Pekař, Josef 23, 25, 26, 28, 38
Pergošić, Ivan 245
Pernes, Jiří 58
Peřich, Leopold 61n

Pešan, Damian 137
Pešek, Kristián 67
Pešina z Čechorodu, Tomáš 42
Petőfi, Sándor 223
Petr, apoštol 171
Petrarca, Francesco 121
Pichler, Ernst 106n, 112
Pilárik, Štefan/Štěpán 200–203
Pilinszky, János 191
Pirjevec, Marija 150
Piťha, Petr 37n
Plečnik, Andrej 134n
Plečnik, Jože 16, 26, 131, 133–144
Podiven, pseudonym 21
Podlaha, Antonín 138
Pogačnik, Jože 142
Pombal, Sebastião José de Carvalho e Melo 84
Polovina, Himzo 314
Pomerancev, Igor 17, 285, 294
Ponte, Lorenzo da 120n, 124, 148
Poppea Sabina 124n
Postl, Karl 55, 89n, 91
Preradovic, Paula von 107, 256
Preradović, Petar 107
Prešeren, France 131
Pribina, kníže 170
Princip, Gavrilo 317
Procházka, Matěj 45
Prochasko, Taras 17, 278, 285
Prokop Holý 28
Prokop Sázavský 27n, 32
Přemysl Otakar II. 22
Puchmajer, Antonín Jaroslav 210

Rabelais, François 97, 125
Rákóczi, František II. 178, 222
Rákóczi, Jiří II. 222
Rastislav, kníže 43
Ratzinger, Joseph 190
Rehnicer, Raymond 310, 318
Renč, Václav 220
Rettigová, Magdalena Dobromila 34–36, 37
Reynek, Bohuslav 48n, 50
Rezzori, Gregor von 256, 302–304
Rilke, Rainer Maria 16, 55, 155, 159n, 163, 166, 255
Rodin, August 47
Roleček, Aleš 30
Rościszewski, Adam Junosza 276
Roszak, Theodor 52
Roth, Joseph 12, 275, 280n, 282
z Rožmberka, Eva 252
z Rožmberka, Petr Vok 252
Rudolf II. Habsburský 118, 179
Rúmí, Džaláluddín 312
Rushdie, Salman 283

Řezníček, Zdeněk 50

Saba, Umberto 156n
Sacher-Masoch, Leopold von 275n, 280
Salieri, Antonio 120
Samokovlija, Isak 310n
Sardenko, Silvin 133, 142
Sarganek, Jiří 66
Sarkander, Jan 44
Saudek, Erik Adolf 70
Sealsfield, Charles, viz Karl Postl 91
Selimović, Meša 312
Sémónidés ze Samu 97
Seneca, Lucius Annaeus 83
Seth, biblická postava 206
Severin, Jan 150
Schauer, Gordon Hubert 132
Scheffler Johannes, viz Angelus Silesius
Schiele, Egon 92n, 94, 95, 101
Schiller, Friedrich 299, 300, 301
Schönberg, Arnold 92
Schulz, Bruno 282n, 286
Schwarzenberg, Karel II. 222
Schwarzenberg, Karel VI. 23n, 24, 26, 61, 108, 118, 183, 251, 257
Schwarzenberg, Karel VII. 17, 22
Schwarzenbergová, Anna 79n
Schwarzenbergová-Esterházyová Františka 181, 184
Servet, Miguel 228
Simonides, Jan 203n, 215
Skácel, Jan 47n, 56
Skalický, Miroslav 53

Sládkovič, Andrej 252
Slataper, Scipio 156n, 158
Slipyj, Josip 278
Smoljak, Ladislav 33
Snyder, Timothy 286
Sokolović, Mehmed paša 317
Solovjov, Vladimir 190
Sonnenschein-Sonka, Hugo 47
Soukop, Jan Nepomuk 47
Sozzini, Fausto 228n
Spee, Friedrich von 70
Spengler, Oswald 96
Spytihněv, kníže 28
Srbik, Heinrich von 12
Stalin, Josef 279, 294
Stefanyk, Vasyl 276, 277, 280
Steinová, Gertruda 93, 94
Stifter, Adalbert 16, 79–85, 111, 255, 325
Stich, Alexandr 69
Stoker, Bram 220, 225
Stránský, Pavel 26
Strindberg, August 93, 94
Stritzková-Jirousová, Juliana 53
Stuparich, Carlo 156n, 158
Stuparich, Giani 156n, 158
Sudek, Josef 162
Suetonius Tranquillus, Gaius 122, 124
Sulejman Nádherný 249, 254
Sušil, František 42n, 45n, 47, 56, 58
Suttner, Bertha von 256
Svěrák, Zdeněk 33
Svevo, Italo 156–158, 165
Svídnická, Anna 62
Svoboda Plumlovský, Václav 49
Swieten, Gerard van 120, 123
Szelepcsényi-Pohronec, György 202

Šafařík, Pavel Josef 213, 215
Šantić, Aleksa 314, 315
Šeptyckyj, Andrej 277n
Ševčuk, Svjatoslav 279
Šiktanc, Karel 160n, 164
Šimko, Dušan 176
Škvorecký, Josef 28
Špaček, Radim 318
Špidlík, Tomáš 46

Šrámek Fráňa 162
Šťastný, Vladimír 47
Štefánik, Milan Rastislav 213n
Štěpán Uherský 171n, 173
Štěpán Veliký, moldavský 293
ze Šternberka, Jaroslav 46
Štúr, Ľudovít 213–215

Tablic, Bohuslav 200, 208–210, 215
Tacitus, Publius Cornelius 124, 226
Tamási, Áron 226–228
Tarkovskij, Andrej 284
Ţepeş, Vlad 179, 220, 224, 237–239, 249
Terezie z Ávily 70
Teta/Tetka, kněžna 38
Tigrid, Pavel 67
Titl, Alexandr 13–140
Titus Flavius, císař 122
Thurn-Taxisová, Marie 154, 155, 163–165, 254, 255
Todorova, Maria 313
Tolkien, J. R. R. 190
Tolstoj, Lev Nikolajevič 98
Tomášek, Václav Jan 171
Trakl, Georg 92, 295
Trubar, Primož 130n
Třanovský, Jiří 65, 199n, 210, 211, 214
Turnus, vergiliovská postava 248

Uprka, Jan 47
Uprka, Jožka 47

Václav, kníže 24, 27, 29, 37n, 173
Václav II. 22, 27
Váchal, Josef 162–165
Vajs, Josef 45n, 268
Vallaresso, Zaccaria 266
Valoušek, František 313, 317
Valvasor, Janez Vajkard 130, 204
Varga, Krzysztof 174
Vašica, Josef 46
Vavák, František 28
Vergilius Maro, Publius 15, 70, 79, 121n, 203, 207, 209, 237, 247
Verkade, Jan Willibrord 133, 137n, 142
Verner, Samuel 73

Vilém II. 63
Visconti, Luchino di Modrone 257
Vivaldi, Antonio 120
Vladimír, kníže 278
Vojtěch, biskup 25, 27, 178
Vokolek, Václav 21n

Waggerl, Karl Heinrich 109–113, 226
Wagner, Otto 135
Wagner, Richard 78
Weikhard, Johann viz Valvasor 130
Weiner, Richard 187
Weininger, Otto 16, 93–101, 109, 136, 157, 166, 301
Wesselényi, Miklós 202
Winckelmann, Johann Joachim 156, 159, 163n, 309
Winder, Ludwig 55
Windischgrätz, Alfred 130
Wiszowaty, Andrzej 228
Witgenstein, Ludwig 92, 93, 94, 191
Wittelsbachová, Alžběta 106
Wostry, Carlo 156

Xenofón 80

Yourcenarová, Marguerite 229

Zabužko, Oksana 286
Zaháňská, Kateřina 255
Zahradníček, Jan 49n, 54, 57
Zacherl, J. E. 136
Zápolský, Jan I. 222
Zápolský, Jan II. Zikmund 230
Zelenka, Jan Dismas 24
Zorutti, Pietro 148n
Zrínský, Jan ze Serynu 252
Zrínský, Mikuláš (Nikola Zrinski, Miklós Zrínyi) „starý“ 246–249, 250–253
Zrínský, Mikuláš „mladý“ 250n
Zrínský, Petr/Petar 202, 247
Zweig, Stefan 12, 97

Žunkovič, Davorin Martin 132, 139, 265

REJSTŘÍK MÍSTNÍ

Abruzzy 203
Alba Iulia (též Apulum, Weissenburg, Karlsburg, Gyulafehérvár) 223
Albánie 261
Alexandrie 121
Alpy 16, 22, 105–113, 129, 131, 132, 147, 150, 226
Alsergrung (Vídeň) 91, 94
Altdorf 207, 215
Ambras (Innsbruck) 118, 179n
Andrićgrad (Višegrad) 318n
Anglie 171, 232
Aquileia 148, 153n
Auvergne 108

Babice 50
Babiččino údolí 29, 32, 36, 52, 63
Bad Ischl 106
Balatonské jezero 175
Balkán 305–321, 325
Baltické moře 264
Banja Luka 308, 315
Banská Bystrica (též Besztercebánya) 196, 211
Barnow viz Čortkiv
Baščaršija (Sarajevo) 310
Bavorsko 105, 106, 137
Belgie 12, 106, 108
Belz 282
Benátky 119, 120, 125, 148n, 152, 245, 247, 262, 263, 266
Benátsko 120, 149, 151, 249, 262n
Berettyóújfalu 173
Berggasse (Vídeň) 94
Berlín 63, 64, 67, 297, 299, 300, 328
Bertramka (Praha) 90
Beuron 137, 142
Bihar 220
Bistritz 219
Bítov 53–55
Blagaj 311
Blaj (též Balázsfalva, Blasendorf) 235n
Bledské jezero 131
Bogenšperk 130
Bogojina 143
Bohinjské jezero 131
Boka Kotorská 261
Bosna 16, 17, 249, 261n, 266, 307–318, 324, 325, 327
Bospor 189
Boušín 30

Bratislava (též Poszony, Prešpurk) 170, 196, 214
Breisgau 106
Brenner 117
Brest Litevský 278
Bretaň 108
Brno 15, 42, 53, 56–58, 275, 281
Brody 280, 282
Brooklyn 301
Bruntál 62
Brusel 13
Břeclav 46
Budapešť 13, 176
Budeč 27
Budín 121, 212
Bukovina 17, 233, 236, 262, 285, 291–298, 300–304, 325, 327, 328
Buna (řeka) 311
Burgau 106
Burgenland 175n

Café Central (Vídeň) 91
Caffè Pasticceria Pirona (Terst) 165
Caffè San Marco (Terst) 152
Campo Formio 148, 151
Cařihrad (též Konstantinopolis, Istanbul) 46, 56, 121, 150, 239, 315, 317
Cibulka (Praha) 90
Cividale del Friuli 148, 149
Csíkszereda (též Miercurea Ciuc) 225

Čakovec (též Csáktornya) 250n
Čáslav 48
Čáslavice 49
Černá Hora 261
Černé moře 291
Černovice (též Czernowitz, Černivcy, Cernăuți) 292–297, 299n, 302
Český Krumlov 151
Ćokovac (Pašman) 267
Čortkiv 296n, 298, 299

Dákie 220, 234, 236, 293
Dalmácie 16, 17, 149, 151, 157, 235, 249, 261–266, 268–270, 277, 292, 309, 325
Děvín (Bratislava) 212
Drážďany 67
Drina 308, 311, 317
Drohobyč 282, 286
Dublin 165n
Dubrovník 249, 261, 264
Duino 150, 153, 154n, 163, 164, 165
Dunaj 12, 13, 14, 22, 46, 77, 78, 80, 89, 90, 105, 106, 107, 170, 175, 202, 212, 225, 235, 323, 324
Dyje 55, 77, 89

Eisenstadt (též Kismarton) 176
Emauzy (Praha) 267
Enže 78, 292
Esterháza (též Fertőd) 176, 178

Farkaslaka (též Lupeni) 226
Florencie 119
Forchtenstein (též Fraknó) 176, 179
Forum Romanum (Řím) 203
Francie 12, 77, 108, 135, 171, 328
Furlánsko 147–149, 153, 308

Galanta 174, 175
Gastein (též Bad Gastein) 109
Gorice (též Gorizia) 151, 158, 161
Gradiška (též Gradisca) 151, 158
Grosshennersdorf 67, 68

Haberská stezka 48
Halič (též Galicja, Galizien, Halyčyna) 15, 16, 17, 147, 148, 195, 235, 273–286, 291, 292, 294, 296n, 300, 301, 302, 325n, 327, 328
Halič, město 273, 275
Halle 205, 215
Haná 47
Havlíčkův Brod (též Německý) 48n
Heiligenstadt (Vídeň) 90n
Hercegovina 307, 309, 311, 313, 315, 318
Hermannstadt (též Nagyszeben, Sibiu, Sibiň) 219, 223, 224
Herrnhut (též Ochranov) 68
Heveš 196

Hladov 49
Hofburg (Vídeň) 91, 121
Hont 196
Horácko 51
Hostýn 46, 56
Hradec nad Moravicí 63n
Hrastovlje 159n, 163, 164
Hronov 28
Humor 293
Hvězda (Praha) 118

Chorvatsko 16, 17, 151, 195n, 245–253, 261, 265, 268, 307, 314, 318, 325
Chotouň 27, 28
Chrudim 143

Indie 26, 232, 283
Innsbruck 118
Irsko 133
Istrie 149, 150, 151, 158, 265
Itálie 12, 16117–120, 125, 132, 135, 136, 139, 149, 157–158, 203, 261, 262, 308n, 328
Ivana Fjodorova (ulice – Lvov) 274
Ivančice 253
Izrael 26, 301

Jadran 147n, 150, 152, 153, 157, 163, 261, 264, 266, 267, 308n, 310
Jaroměřice nad Rokytnou 50
Jemnice 54, 208, 212, 215
Jena 208
Jeruzalém 150
Ježíšův kostel (Těšín) 65n
Jihlava 48n
Jiřího z Poděbrad (náměstí – Praha) 138
Jizbice 28
Josefov 28
Josefstadt (Vídeň) 91

Kahlenberg (Vídeň) 90
Kalifornie 154
Kapitol (Řím) 203
Kapucínská krypta (Vídeň) 154, 171
Karantánie 129, 131
Karl-Schweighofer-Gasse (Vídeň) 94
Karlštejn 27
Karpatská kotlina 169, 252, 171
Karpatský oblouk 169, 171, 173, 214, 225, 228, 232, 233, 307
Katalánsko 133
Kavalírka (Praha) 90
Kefermarkt 82, 83
Kežmarok 213, 214
Kittsee (též Köpcsény) 176
Kladsko 30
Klamovka (Praha) 90
Klášterní Hradisko u Olomouce 46
Klosterneuburg 89
Kluž (též Klausenburg, Kolozsvár, Claudiopolis) 173, 223, 230, 231
Kobarid (též Caporetto) 162
Kolín 48
Kolínská silnice 28
Koloseum (Řím) 203
Kostanjevica (Gorica) 161, 164
Konstanjevica na Krki 142
Koper (též Capo d'Istria) 151
Korutany 105n, 129n, 132
Kosovo 293
Košice (též Kassa) 196
Kouřim 32
Krakov 69, 274
Krakovská ulice (Lvov) 274
Kraňsko 16, 17, 105, 129–133, 135, 136, 138, 143, 150, 204
Kras (Carso) 158n
Kremnica 211
Kremsmünster 78, 79, 83
Krk 134, 142, 266, 268, 269n
Krnovsko 62
Kronstadt (též Brassó, Brașov) 219, 223
Kvarner 265
Kyjev 274, 278, 279
Kyjevská Rus 273, 278, 293
Kyjov 47

Lambach 78
Lány 27
Latinský most (Sarajevo) 317

Leiden 69
Leopoldovo muzeum (Vídeň) 94
Lesonice 50
Levoča 214
Levý Hradec 27
Linec 80
Lipsko 203, 215
Liptov 196, 208
Liptovský Svätý Mikuláš 199, 212, 214
Litoměřice 44
Litomyšl 35, 36, 162
Litva 133, 273, 278
Lublaň 130n, 133, 141–143, 151
Lucemburk 13
Lurdy 135
Lužice 64, 67, 68, 133, 200
Lvov (též Lwów, Lemberk, Lviv) 3, 236n, 274–276, 278, 279–281, 286n, 294
Lyčakivský hřbitov (Lvov) 279

Malopolsko 274
Mantova 119–123, 125
Maramureš 196
Mariahilf (Vídeň) 91
Mariazell 129
Maribor (též Marburg) 132
Maros (též Mureș) 230
Martínkov 50
Melk 89
Mexiko 154
Mezimuří 251
Milán 266
Milánsko 119
Milčice 28
Miletín 28
Miramar 150, 153–155, 159n, 164
Mnichov 106, 173
Modra 213
Moesie 234
Moháč 221, 323
Moldavsko 293n
Morava 23, 41–51, 57n, 89, 307
Moravské Budějovice 48
Moravský úval 51, 56
Moskva 274, 277, 293
Mostar 311, 314, 318
Murau 107n
Mydlářovský dům (Chrudim) 143
Myjava 214

Náchod 28
Navje (Lublaň) 141
Neapol 152, 203
Neapolsko 119
Německo 12, 13, 77, 83, 108, 199, 214n, 219, 224, 296, 300, 302, 328
Neubau (Vídeň) 91, 94
Neusalza 200
Neziderské jezero 175
Nin (též Nona) 265
Nisko 62
Nitra (též Nyitra) 170, 196
Nizozemí 12, 106
Nová Říše 49
Nové Zámky 201
Nový Sad 263

Ókland (též Ocland) 231
Olomouc 42, 44
Opava 62, 64, 65
Opavsko 62
Orlické hory 28
Ostřihom (též Esztergom, Gran, Strigonium) 186
Ottakring (Vídeň) 137

Pahorek sv. Justa (Terst) 151, 156, 157
Pannonie 44, 170, 234
Pantheon (Řím) 203
Paříž 135, 155
Pašman 267
Patagonie 154
Petrkov 48n
Petrohrad 150
Petrov (Brno) 56
Piran (též Pirano) 151
Pisa 139
Podkarpatská Rus (též Zakarpatská Ukrajina) 196, 285
Poljice 263

Polsko 22, 62–66, 69, 231, 264, 273, 274, 276, 279, 282
Popice 55
Portmoneum (Litomyšl) 162
Portugalsko 84
Posillipo (Neapol) 203
Postupim 67
Praha 27, 28, 47, 48, 50, 52, 55, 57, 58, 90, 91, 130, 133, 138–140, 208, 263, 267, 276
Prátr (Vídeň) 92
Pražský hrad 139
Prokopova brázda 27n
Provence 108
Prusko 14, 61, 62–67
Prut 291, 292
Přímoří (též Küstenland, Litorale, Primorje) 16, 17, 130, 132, 147–153, 158n, 161, 163n
Pula (též Pola) 151
Putna 293–295

Raabs an der Thaya (též Rakous) 77
Radenín 36
Radimlje 309
Rakousko 12–17, 41, 54n, 63, 235, 236n, 256n, 274n, 276, 105–113, 119–121, 124n
Rakousy Dolní 79, 89–101
Rakousy Horní 16, 77–85
Ratibořice 28, 63
Ring (Vídeň) 91, 94
Ringstrasse (Vídeň) 91
Rovinj (též Rovigno) 151
Rožmberk 252
Ruská ulice (Lvov) 274
Rusko 11–13, 14, 150, 171, 213, 269, 269, 277, 282, 284, 294, 325
Ružomberok 214
Rýn 13, 149
Rzeczpospolita 12, 14, 66, 230, 235, 274n, 328

Řím 15, 43, 121n, 125, 150, 170, 203n, 228, 234, 236, 262, 278

Sadagora (též Sadigura, Sadhora) 297n, 301
San 273, 274
Sarajevo 310n, 314–318
Sardinie 119
Sasko 64
Sáva 246, 251, 307, 323, 324
Sázava 27n
Sedmihradsko (též Transylvánie, Ardeal) 16, 17, 174, 195, 196, 219–228, 230–241, 245, 253, 276, 277, 283, 232, 324, 325, 326
Senica 200
Schlägl 78
Schässburg (též Segesvár, Sighișoara) 219, 223
Schönbrunn (Vídeň) 91
Schwarzspanierstrasse (Vídeň) 94
Skalákův mlýn na Želetavce 53
Skandinávie 26
Slezsko 23, 41, 61–69, 73, 199, 200
Slovácko 47n, 51
Soča 153, 161, 163
Solnohrad (též Salzburg) 105n, 108, 111, 112n
Solnohradsko (též Salzbursko) 105n, 109, 112
Spiš 196, 214
Split 249, 263, 266
Spojené státy americké 84, 196, 232
Srbsko 195, 234, 308, 318n
Stanisławów (též Ivano-Frankivsk, Stanyslaviv, Stanislav) 280
Stará Boleslav 27
Stará Říše 49
Staré Město u Uherského Hradiště 44
Starojevrejská ulice (Lvov) 274
Steinhof (Vídeň) 135
Stolac 309
Stonařov 48
Stryj 286
Suceava 293
Sulmona 203
Svatoňovice 32
Svatý Florian u Lince 77n
Svatý Jan pod Skalou 311

Székelyudvarhely (též Odorheiu Secuiesc) 225
Székelykeresztúr (též Cristuru Secuiesc) 223
Sziget (též Szigetvár) 246–253
Szombathely (též Sabarie) 170

Šafov 55
Šariš 175, 196
Šebkovice 50
Šiška (Lublaň)
Šoproň 179
Špilberk (Brno) 56
Štrasburk 13
Štýrsko 17, 105–108, 129, 130, 132
Štýrský Hradec 151

Tasov 112
Tekov 196
Temešský Banát 195
Terst 147, 149–166
Těšín 65n
Těšínsko 61, 62
Tetín 27
Thermopyly 246
Thrákie 234, 236
Toledo 266
Torda (též Turda) 221n, 230
Toskánsko 119
Toskánský palác (Praha) 119
Travnik 310
Trenčín 214
Trianon 169, 172, 173
Trident 117n
Triglav 131
Trnava 178, 184, 214
Trnovo (Lublaň) 142
Trója 264
Třebíč 49
Tübingen 130
Tunel naděje (Sarajevo) 318
Turčianský Svätý Martin (též Túroczszen-marton) 214
Turecko 188, 201, 245, 262, 277, 291, 311, 315, 318
Tuřany 36
Tyrolsko (též Tyroly) 16, 105, 106, 117–120

Udine 148
Uherské Hradiště 42, 44, 46
Uhry 16, 17, 41, 64, 65, 169n, 171–189, 199–209, 212–215, 221, 222, 246, 250, 251, 252, 264, 281, 283, 324
Uhry Dolní 195, 234
Uhry Horní 16, 26, 72, 195–199, 213, 215, 245, 246
Úpice 28
Užhorod 25

Valašsko (moravské) 47
Valašsko (rumunské) 233n, 240, 293
Vambeřice 32
Vatikánská knihovna (Řím) 203
Velehrad 42–47, 293
Vezekény (též Vozokany) 178
Via Claudia Augusta 119, 121, 125
Vídeň 48, 90–101, 107, 119, 120–125, 135–137, 151n, 171, 183, 212, 233, 250, 268, 299, 301
Vídeňský les 90
Világos (též Șiria) 223
Virmenská ulice (Lvov) 274
Visegrád (Uhry) 13
Višegrad (Bosna) 311, 317, 318
Vnorovy 47
Vojenská hranice (též Militärgrenze) 195, 253n
Vojvodina 195, 277, 325
Vorarlbersko 118
Voronet 293
Vranov nad Dyjí 54, 55
Vrchotovy Janovice 63
Vydří u Dačic 53
Výmar 83

Wagrain 109, 110, 111n
Wachau 89, 90
Wieden (Vídeň) 91
Wittenberg 214n

Yenibosna (Istanbul) 315

Zadar (též Zara) 261, 265
Zadunají (též Transdanubie) 170, 175n
Záhřeb 245, 263
Zalavár (též Blatengrad, Mosaburg, Mocsársvár) 170
Zámostí (Třebíč) 49
Zbraslav 27
Zibin 219
Znojmo 48, 50, 54n, 89
Zwettl 89
Žale (Lublaň) 143
Želetava 48, 49, 53
Ženeva 228
Žilina 214
Žitava 67
Žitný ostrov 189

MARTIN C. PUTNA

Obrazy z kulturních dějin Střední Evropy

Obálku a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner
Mapy vyrobila Jana Štěpánová, RedGreenBlue
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2018 jako svou 1750. publikaci
Rejstříky sestavila Ruth J. Weiniger
Odpovědný redaktor Martin Žemla
Vydání první. AA 19,28. Stran 384
Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s.
Doporučená cena 348 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-977-3